

Universitätsbibliothek Wuppertal

P. Vergili Maronis Aeneis

Vergilius Maro, Publius

Berolini, 1889

VI.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-730](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-730)

VI.

Appulsa classe Aeneas luco temploque Apollinis appropinquat,	— 41	Sibyllae ductu
ubi Sibylla vates precibus auditis et quae in Latio visurus sit,	97	
et quibus rebus peractis ad inferos ire liceat, ei aperit.	155	
itaque Aeneas Miseni corpus in litore inventum rite comburit	235	
et ramo aureo in silva potitus sacra facit dis inferis debita.	263	
Mane ab Averno descendit intratque vestibulum monstris plenum.	294	Aeneas in ad inferos
Acherontis aquis prohiberi videt eos, qui iusta sepultura carent,	336	
ex quibus Palinurus amici auxilium frustra implorat;	383	
se ut transvehat Charon, monstrato ramo aureo efficit.	416	
sopito Cerbero per provinciam Minois progressus Didonem convenit	476	
et inter milites praeclaros Deiphobum, cuius accipit interitum.	547	
impiorum sedem conspicit flammis interclusam suppliciaque audit.	627	
Tandem dono aureo in limine regiae posito patet Elysium,	678	visendi partis gratia.
ubi Aeneas Musaeo duce patrem adit prope flumen Lethaeum.	702	
Anchises, cur animae pleraeque purgatae ad superos redeant, exponit	751	
et cum multis Albanorum reges honoris causa monstrat	787	
tum res Augusti laudat ac virtutem Romanorum propriam;	853	
Marcellique maturam mortem questus cum multis mandatis		
Aeneam dimittit.		

Sic fatur lacrimans classique immittit habenas
 et tandem Euboicis Cumarum adlabitur oris.
 obvertunt pelago proras, tum dente tenaci
 ancora fundabat navis, et litora curvae
 praetextunt puppes. iuvenum manus emicat ardens 5
 litus in Hesperium: quaerit pars semina flammae
 abstrusa in venis silicis, pars densa ferarum
 tecta rapit silvas inventaque flumina monstrat.
 at pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
 praesidet, horrendaeque procul secreta Sibyllae, cul. 169/10
 antrum immane, petit, magnam cui mentem animumque
 Delius inspirat vates aperitque futura.

1/2 Ribb. cum alios tum Probum sequens quinto libro adiecit; cf.
 Serv. et Hom. v 1.   4 fundarat Halbertsma, Mnemos. 1877, 335.

iam subeunt Triviae lucos atque aurea tecta.

• Daedalus, ut fama est, fugiens Minoia regna
praepetibus pinnis ausus se credere caelo
insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos
• Chalcidicaque levis tandem super adstitit arce.
• redditus his primum terris tibi, Phoebae, sacravit
• remigium alarum posuitque immania templa.
in foribus letum Androgeo; tum pendere poenas
Cecropidae iussi (miserum!) septena quotannis
corpora natorum; stat ductis sortibus urna.

contra elata mari respondet Gnosia tellus:

hic crudelis amor tauri suppostaque furto

Pasiphae mixtumque genus prolesque biformis

Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandae,

hic labor ille domus et inextricabilis error;

magnum reginae sed enim miseratus amorem

Daedalus ipse dolos tecti ambagesque resolvit

caeca regens filo vestigia. tu quoque magnam

partem opere in tanto, sineret dolor, Icare, haberes.

bis conatus erat casus effingere in auro,

bis patriae cecidere manus. quin protinus omnia

perlegerent oculis, ni iam praemissus Achates

adforet atque una Phoebi Triviaeque sacerdos,

Deiphobe Glauci, fatur quae talia regi:

‘non hoc ista sibi tempus spectacula poscit;

nunc grege de intacto septem mactare iuencos

praestiterit, totidem lectas de more bidentis.’

talibus adfata Aenean (nec sacra morantur

iussa viri) Teucros vocat alta in templa sacerdos.

Excisum Euboicae latus ingens rupis in antrum,

quo lati ducunt aditus centum, ostia centum,

unde ruunt totidem voces, responsa Sibyllae.

• ventum erat ad limen, cum virgo ‘poscere fata

tempus’ ait; ‘deus, ecce, deus!’ cui talia fanti

ante fores subito non voltus, non color unus,

• non comptae mansere comae; sed pectus anhelum,

et rabie fera corda tument, maiorque videri

nec mortale sonans, adflata est numine quando

iam propiore dei. ‘cessas in vota precesque,

20 *Androgeo* βεργ Serv. aliique gramm. *Androgei* boni libri; cf. II 392. 425. 37 *poscunt* M¹R, cf. Serv. 39 *de]* ex Fc

agoh.
O. Tahn. 15
Agroh Pie. 239

f. Macro.
V. 14, 4
35

ap. 326.

Tros' ait
attonitae n
conticuit
ossa trem
Phoebe.
Dardana q
corpus in
tot maria
Massylum
iam tandem
hac Troian
vos quoque
dique deae
gloria Dard
praescia ve
regna meis
errantisque
tum Phoeb
institutum fo
te quoque
hic ego na
dicta meae
alma, vici
ne turbata
ipsa canas
At Pl
hacchatur
excussisse
os rabidum
ostia iamqu
sponte sua
o tandem
(sed terra
Dardanidae
sed non et
et Thyrim
non Simois
defuerint; a
natus et ips

53 et] ut
84 terra Ry-
ad avc

Tros' ait 'Aenea? cessas? neque enim ante debiscent
 attonitae magna ora domus.' et talia fata
 conticuit. gelidus Teucris per dura cucurrit
 ossa tremor funditque preces rex pectore ab imo: 55
 'Phoebae, gravis Troiae semper miserate labores,
 Dardana qui Paridis direxti tela manusque
 corpus in Aeacidae, magnas obeuntia terras
 tot maria intravi duce te penitusque repostas
 Massylum gentis praetentaque Syrtibus arva, 60
 iam tandem Italiae fugientis prendimus oras;
 hac Troiana tenuis fuerit fortuna secuta!
 vos quoque Pergameae iam fas est parcere genti,
 dique deaeque omnes, quibus obstitit Ilium et ingens
 gloria Dardaniae. tuque, o sanctissima vates, 65
 praescia venturi, da (non indebita posco
 regna meis fati) Latio considerare Teucros
 errantisque deos agitataque numina Troiae.
 tum Phoebae et Triviae solido de marmore templum
 institutam festosque dies de nomine Phoebae. *Ludi Apollinarij*
 te quoque magna manent regnis penetralia nostris;
 hic ego namque tuas sortes arcanaque fata
 dicta meae genti ponam lectosque sacro, 70
 alma, viros. foliis tantum ne carmina manda,
 ne turbata volent rapidis ludibria ventis;
 ipsa canas oro.' finem dedit ore loquendi. 75

At Phoebi nondum patiens immanis in antro
 bacchatur vates, magnum si pectore possit
 excussisse deum; tanto magis ille fatigat
 os rabidum fera corda domans fingitque premendo. 80
 ostia iamque domus patuere ingentia centum
 sponte sua vatisque ferunt responsa per auras:
 'o tandem magnis pelagi defuncte periculis
 (sed terrae graviora manent), in regna Lavini
 Dardanidae venient (mitte hanc de pectore curam), 85
 sed non et venisse volent. bella, horrida bella
 et Thybrim multo spumantem sanguine cerno.
 non Simois tibi nec Xanthus nec Dorica castra
 defuerint; alius Latio iam partus Achilles,
 natus et ipse dea; nec Teucris addita Iuno 90

53 et] ut Heins. et t. fata damn. Peerlk. 57 dereati Rbb.
 84 terra Ry²bc, comm. Serv. Latini 'alii' ap. Serv.

79. ad excussisse cf. Teu. Argam 600 dum exenti at deum

usquam aberit, cum tu supplex in rebus egenis
 quas gentis Italum aut quas non oraveris urbes!
 causa mali tanti coniunx iterum hospita Teucris
 externique iterum thalami.

tu ne cede malis, sed contra audentior ito, 95
 quam tua te fortuna sinet. via prima salutis,
 quod minime reris, Graia pandetur ab urbe.

Talibus ex adyto dictis Cumaea Sibylla
 horrendas canit ambages antroque remugit
 obscuris vera involvens: ea frena furenti 100
 concutit et stimulos sub pectore vertit Apollo.

ut primum cessit furor et rabida ora quierunt,
 incipit Aeneas heros: non ulla laborum,
 o virgo, nova mi facies inopinave surgit;
 omnia praecepi atque animo mecum ante peregi. 105

unum oro: quando hic inferni ianua regis
 dicitur et tenebrosa palus Acheronte refuso,
 ire ad conspectum cari genitoris et ora
 contingat; doceas iter et sacra ostia pandas.

illum ego per flammam et mille sequentia tela 110
 eripui his umeris medioque ex hoste recepi,
 ille meum comitatus iter maria omnia mecum
 atque omnis pelagique minas caelique ferebat
 invalidus viris ultra sortemque senectae.

quin, ut te supplex peterem et tua limina adirem, 115
 idem orans mandata dabat. gnatique patrisque,
 alma, precor, miserere (potes namque omnia, nec te

nequiquam lucis Hecate praefecit Avernis),
 si potuit manis arcessere coniugis Orpheus
 Threicia fretus cithara fidibusque canoris, 120
 si fratrem Pollux alterna morte redemit

itque reditque viam totiens. quid Thesea magnum,
 quid memorem Alciden? et mi genus ab Iove summo.

Talibus orabat dictis arasque tenebat,
 cum sic orsa loqui vates: sate sanguine divom, 125
 Tros Anchisiade, facilis descensus Averno:
 noctes atque dies patet atri ianua Ditis;
 sed revocare gradum superasque evadere ad auras,

91 cum] quam (adverb.) Peerlk. 96 qua Seneca Ep. XI 3, 18;
 Ribb. (cf. ad X 49. XII 147. 626.) 105 percepi γ^2b^1m Serv. (pr. cod.
 Cass.¹ Flor. Hamb.). 122 Serv. dist. ante magnum. 126 Avernii
 P²Ryb²cz, cf. Serv.

hoc opus
 Iuppiter
 dis genit
 Cocytos
 quod si
 his Stygi
 Tartara et
 accipe, q
 aureus et
 Iunoni in
 lucus et o
 sed non a
 auricomos
 hoc sibi p
 instituit.
 aureus et
 ergo alte
 carpe man
 si te fata
 vincere ne
 praeterea
 (heu nesci
 dum cons
 sedibus h
 due nigr
 sic demun
 aspicias?
 Aenea
 ingreditur
 eventus ani
 it comes et
 multa inter
 quem soci
 diceret. at
 ut venere,
 Misenum A
 aere ciere v
 Hectoris hic

132 Coe
 144 aurea sed
 161 exanimam
 Vergilius.

hoc opus, hic labor est. pauci, quos aequus amavit
 Iuppiter aut ardens exivit ad aethera virtus, 130
 dis geniti potuere. tenent media omnia silvae
 Cocytosque sinu labens circumvenit atro.
 quod si tantus amor menti, si tanta cupido
 bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
 Tartara et insano iuvat indulgere labori, 135
 accipe, quae peragenda prius. latet arbore opaca
 aureus et foliis et lento vimine ramus,
 Iunoni infernae dictus sacer; hunc tegit omnis
 lucus et obscuris claudunt convallibus umbrae.
 sed non ante datur telluris operta subire, 140
 auricomos quam qui decerpserit arbore fetus.
 hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
 instituit. primo avolso non deficit alter
 aureus et simili frondescit virga metallo. 145
 ergo alte vestiga oculis et rite repertum
 carpe manu; namque ipse volens facilisque sequetur,
 si te fata vocant; aliter non viribus ullis
 vincere nec duro poteris convellere ferro.
 praeterea iacet exanimum tibi corpus amici
 (heu nescis) totamque incestat funere classem, 150
 dum consulta petis nostroque in limine pendes:
 sedibus hunc refer ante suis et conde sepulcro.
 duc nigras pecudes; ea prima piacula sunt.
 sic demum lucos Stygis et regna invia vivis
 aspicias. dixit pressoque obmutuit ore. 155
 Aeneas maesto defixus lumina voltu
 ingreditur linquens antrum caecosque volutat
 eventus animo secum. cui fidus Achates
 it comes et paribus curis vestigia figit.
 multa inter sese vario sermone serebant, 160
 quem socium exanimem vates, quod corpus humanum
 diceret. atque illi Misenum in litore sicco,
 ut venere, vident indigna morte peremptum,
 Misenum Aeoliden, quo non praestantior alter
 aere ciere viros Martemque accendere cantu. 165
 Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum

132 *Cocytusque* libri praeter M; Ribb. 141 *quis* libri pr. M144 *aurea sed* Kl. 1883, 24. 146 *iamque* H. Löwner BG. 1886, 216.161 *exanimum* libri pr. M

et lituo pugnas insignis obibat et hasta.
 postquam illum vita victor spoliavit Achilles,
 Dardanio Aeneae sese fortissimus heros
 addiderat socium non inferiora secutus. 170
 sed tum, forte cava dum personat aequora concha,
 demens, et cantu vocat in certamina divos,
 aemulus exceptum Triton, si credere dignum est,
 inter saxa virum spumosa immerserat unda.
 ergo omnes magno circum clamore fremebant, 175
 praecipue pius Aeneas. tum iussa Sibyllae,
 haud mora, festinant flentes aramque sepulcri
 congerere arboribus caeloque educere certant.
 itur in antiquam silvam, stabula alta ferarum,
 procumbunt piceae, sonat icta securibus ilex
 fraxineaeque trabes cuneis et fissile robur
 scinditur, advolvunt ingentis montibus ornos. 180
 Nec non Aeneas opera inter talia primus
 hortatur socios paribusque accingitur armis.
 atque haec ipse suo tristi cum corde volutat 185
 aspectans silvam immensam et sic forte precatur:
 'si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
 ostendat nemore in tanto! quando omnia vere
 heu nimium de te vates, Misene, locuta est.'
 vix ea fatus erat, geminae cum forte columbae 190
 ipsa sub ora viri caelo venere volantes
 et viridi sedere solo. tum maximus heros
 maternas adgnoscit aves laetusque precatur:
 'este duces, o, si qua via est, cursumque per auras
 dirigite in lucos, ubi pinguem dives opacat 195
 ramus humum. tuque o dubis nē defice rebus,
 diva parens.' sic effatus vestigia pressit
 observans, quae signa ferant, quo tendere pergant.
 pascentes illae tantum prodire volando,
 quantum acie possent oculi servare sequentum. 200
 inde ubi venere ad fauces grave olentis Averni,
 tollunt se celeres liquidumque per aëra lapsae
 sedibus optatis gemina super arbore sidunt,
 discolor unde auri per ramos aura refulsit.

177 *sepulchro* Py Ribb. 186 *et . . precatur* damn. Peerlk. vacat
forte Serv. voce Rz ore Longob. Pierii. 193 *adgnovit* Ma¹
 195 *dirigite* PRy¹ Ribb. 200 *sequentem* Pald. 203 *geminae* Rz

quale solet s
 frende virere
 et croceo fet
 talis erat s
 ilice, sic lea
 corripit Aea
 cunctantem e
 Nec min
 lebant et cin
 principio ping
 ingentem stru
 intexunt later
 constituunt de
 pars calidos h
 expediunt cor
 ti gemitus.
 purpureasque
 coniciunt. pa
 triste minister
 versi tenuere
 terea dona, d
 postquam c
 reliquias vino
 issaque lecta
 dem ter soci
 spargens ror
 austravitque v
 et pius Aenea
 imponit suaqu
 monte sub aër
 dicitur, aetern
 His actis
 spelunca alta
 scrupula, tuta
 quam super ha
 tendere iter pin
 faucibus effund
 unde locum Gr
 211 *nutante*
 241 *super* M¹ P¹ R¹
 M¹ P¹ a¹ cm, habet

quale solet silvis brumali frigore viscum 205
fronde virere nova, quod non sua seminat arbos,
et croceo fetu teretis circumdare truncos,

170 talis erat species auri frondentis opaca
ilice, sic leni crepitabat bractea vento.
corripit Aeneas extemplo avidusque refringit 210
cunctantem et vatis portat sub tecta Sibyllae.

175 Nec minus interea Misenum in litore Teucri
flebant et cineri ingrato suprema ferebant.
principio pinguem taedis et robore secto
ingentem struxere pyram, cui frondibus atris 215
intexunt latera et feralis ante cupressos
constituunt decorantque super fulgentibus armis.

180 pars calidos latices et aëna undantia flammis
expediunt corpusque lavant frigentis et ungent.
fit gemitus. tum membra toro defleta reponunt 220
purpureasque super vestes, velamina nota,
coniciunt. pars ingenti subiere feretro
185 (triste ministerium) et subiectam more parentum
aversi tenuere facem. congesta cremantur
turea dona, dapes, fuso crateres olivo. 225

postquam conlapsi cineres et flamma quievit,
reliquias vino et bibulam lavere favillam,
190 ossaque lecta cado texit Corynaeus aëno.
idem ter socios pura circumtulit unda
spargens rore levi et ramo felicis olivae 230
lustravitque viros dixitque novissima verba.

at pius Aeneas ingenti mole sepulcrum
195 imponit suaque arma viro remumque tubamque
monte sub aërio, qui nunc Misenus ab illo
dicitur, aeternumque tenet per saecula nomen. 235

His actis prope exsequitur praecepta Sibyllae.
spelunca alta fuit vastoque immanis hiatu,
200 serupea, tuta lacu nigro nemorumque tenebris,
quam super haud ullae poterant impune volantes
tendere iter pinnis: talis sese halitus atris 240
faucibus effundens supera ad convexa ferebat.
unde locum Grai dixerunt nomine Aornon.

211 *nutantem* Güthl. 1877, 18 et L. Schmidt Phil. 1883, 22.
241 *super* M¹P¹R Ribb.; similiter 750. 787. VII 562. X 251. 242 om.
FMPa¹cm, habet ante 241 γ.

quattuor hic primum nigrantis terga iuvenco
 constituit frontique invergit vina sacerdos 245
 et summas carpens media inter cornua saetas
 ignibus imponit sacris, libamina prima,
 voce vocans Hecaten caeloque Ereboque potentem.
 supponunt alii cultros tepidumque cruorem
 suscipiunt pateris. ipse atri velleris agnam
 Aeneas matri Eumenidum magna^{que} sorori 250
 ense ferit sterilemque tibi, Proserpina, vaccam.
 tum Stygio regi nocturnas incohat aras
 et solida imponit taurorum viscera flammis
 pingue super/oleum infundens ardentibus extis.
 ecce autem primi sub limina solis et ortus *f. Norden* 255
 sub pedibus mugire solum et iuga coepta moveri
 silvarum visaeque canes ululare per umbram
 adventante dea. 'procul o, procul este, profani',
 conclamat vates 'totoque absistite luco;
 tuque invade viam vaginaque eripe ferrum;
 nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.' 260
 tantum effata furens antro se immisit aperto;
 ille ducem haud timidis vadentem passibus aequat.
 Di, quibus imperium est animarum, umbraeque silentes
 et Chaos et Phlegethon, loca nocte tacentia late, 265
 sit mihi fas audita loqui, sit numine vestro
 pandere res alta terra et caligine mersas!
 Ibant obscuro sola sub nocte per umbram
 perque domos Ditis vacuas et inania regna,
 quale per incertam lunam sub luce maligna *inceptum f. Ribb.* 270
 est iter in silvis, ubi caelum condidit umbra
 Iuppiter et rebus nox abstulit atra colorem.
 vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci
 Luctus et ultrices posuere cubilia Curae;
 pallentesque habitant Morbi tristisque Senectus 275
 et Metus et malesuada Fames ac turpis Egestas,
 terribiles visu formae, Letumque Labosque;
 tum consanguineus Leti Sopor et mala mentis
 Gaudia mortiferumque adverso in limine Bellum
 ferrique Eumenidum thalami et Discordia demens 280

249 *succip.* F? $\gamma^2 b^2$ (Serv. 'antique') Ribb. 254 *superque* libri
 praeter γ ; Ribb. lacunae signo addito post 254. *superne* Wagn. Qu. V.
 XII 13. *fundens* libri pr. M, inde *superfundens oleum* Schap. p. ol.
super inf. Kappes ed.² 1878. 273 *que om.* Pyc Ribb.

vipereum

In m

ulmus opa

vana ten

multaqu

Centauri

et centum

horrendum

Gorgones

corripit h

Aeneas str

et, ni doc

admoneat

inruat et

Hinc

turbidus l

aestu at

portitor h

terribili s

canities in

sordidus o

ipse raten

et ferrugi

iam senio

huc omni

matres at

magnanim

impositiqu

quam mul

lapsa cadu

quam mult

trans pont

stabant cr

tendebantq

navita sed

ast alios lo

Aeneas

'dic' ait 'o

quidve petu

293 ca

M²P²R²b²

viperum crinem vittis innexa cruentis.

In medio ramos annosaque brachia pandit
 245 ulmus opaca, ingens, quam sedem Somnia volgo
 vana tenere ferunt folisque sub omnibus haerent.
 multaue praeterea variarum monstra ferarum 285
 Centauri in foribus stabulant Scyllaeque bifformes
 et centumgeminus Briareus ac belua Lernae
 250 horrendum stridens flammisque armata Chimaera,
 Gorgones Harpyiaequae et forma tricorporis umbrae.
 corripit hic subita trepidus formidine ferrum 290
 Aeneas strictamque aciem venientibus offert
 et, ni docta comes tenuis sine corpore vitas
 admoneat volitare cava sub imagine formae,
 inruat et frustra ferro diverberet umbras.

Hinc via, Tartarei quae fert Acherontis ad undas. 295

turbidus hic caeno vastaque voragine gurges
 aestuat atque omnem Cocyto eructat harenam. *f. Lucr. III, 1012.*

portitor has horrendus aquas et flumina servat
 260 terribili squalore Charon, cui plurima mento
 canities inculta iacet, stant lumina flamma,
 sordidus ex umeris nodo dependet amictus. 300

ipse ratem conto subigit velisque ministrat
 et ferruginea subvectat corpora cumba,
 iam senior, sed cruda deo viridisque senectus.
 huc omnis turba ad ripas effusa ruebat, 305

matres atque viri, defunctaque corpora vita
 magnanimum heroum, pueri innuptaeque puellae,
 impositique rogis iuvenes ante ora parentum,
 270 quam multa in silvis autumnni frigore primo

lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto 310
 quam multae glomerantur aves, ubi frigidus annus
 trans pontum fugat et terris immittit apricis.

stabant orantes primi transmittere cursum
 275 tendebantque manus ripae ulterioris amore.
 navita sed tristis nunc hos nunc accipit illos, 315
 ast alios longe submotos arcet harena.

Aeneas miratus enim motusque tumultu
 'dic' ait 'o virgo, quid volt concursus ad amnem?
 quidve petunt animae? vel quo discrimine ripas

293 *cavae* Bentl. 294 *umbras*] *auras* Bentl. 300 *flammae*
 M¹P²Ry^b1 *flammea* z

hae linquunt, illae remis vada livida verrunt?' 320
 olli sic breviter fata est longaeva sacerdos:
 'Anchisa generate, deum certissima proles,
 Cocyti stagna alta vides Stygiamque paludem,
 di cuius iurare timent et fallere numen.
 haec omnis, quam cernis, inops inhumataque turba est; 325
 portitor ille Charon; hi, quos vehit unda, sepulti.
 nec ripas datur horrendas et rauca fluenta
 transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.
 centum errant annos volitantque haec litora circum;
 tum demum admissi stagna exoptata revisunt.' 330
 • constitit Anchisa satus et vestigia pressit
 multa putans sortemque animi miseratus iniquam.
 cernit ibi maestos et mortis honore carentis
 Leucaspim et Lyciae ductorem classis Oronten,
 quos simul ab Troia ventosa per aequora vectos 335
 obruit Auster aqua involvens navemque virosque.
 • Ecce gubernator sese Palinurus agebat,
 qui Libyco nuper cursu, dum sidera servat,
 exciderat puppi mediis effusus in undis.
 hunc ubi vix multa maestum cognovit in umbra, 340
 sic prior adloquitur: 'quis te, Palinure, deorum
 eripuit nobis medioque sub aequore mersit?
 dic age. namque mihi, fallax haud ante repertus,
 hoc uno responso animum delusit Apollo, 345
 qui fore te ponto incolumem finisque canebat
 venturum Ausonios. en haec promissa fides est?'
 ille autem: 'neque te Phoebi cortina fefellit,
 dux Anchisiade, nec me deus aequore mersit.
 namque gubernaculum multa vi forte revolsam,
 cui datus haerebam custos cursusque regebam, 350
 praecipitans traxi mecum. maria aspera iuro
 non ullum pro me tantum cepisse timorem,
 quam tua ne spoliata armis, excussa magistro
 deficeret tantis navis surgentibus undis.
 tris Notus hibernas immensa per aequora noctes 355
 vexit me violentus aqua; vix lumine quarto
 prospexi Italiam summa sublimis ab unda.
 paulatim adnabam; terrae iam tuta tenebam,

325 post 328 coll. Kl. 1870, 5. 329 om. π¹, damp. Kv. 1878,
 194. 332 *animo* libri praeter M; Ribb. 352 *illum* M¹ *nullum* γ

ni gens cr
 prensantem
 ferro invas
 nunc me
 quod te pe
 per genitor
 eripe me l
 inice (nam
 aut tu, si
 ostendit (u
 flumina tar
 da dextram
 sedibus ut
 talia fatus
 unde haec
 tu Stygias
 Eumenidum
 desine fata
 sed cape d
 nam tua fi
 prodigiis a
 et statuent
 aeternumq
 his dictis
 corde dolo
 Ergo
 navita quo
 per tacitum
 sic prior a
 quisquis es
 fare age, q
 umbrarum l
 corpora vi
 nec vero Al
 accepisse la
 dis quamqu
 Tartareum il
 ipsius a soli
 hi dominam
 quae contra

320 ni gens crudelis madida cum veste gravatum
 prensantemque uncis manibus capita aspera montis 360
 ferro invasisset praedamque ignara putasset.
 nunc me fluctus habet versantque in litore venti.
 quod te per caeli iucundum lumen et auras,
 325 per genitorem oro, per spes surgentis Iuli,
 eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram 365
 inice (namque potes) portusque require Velinos,
 aut tu, si qua via est, si quam tibi diva creatrix
 ostendit (neque enim, credo, sine numine divom
 330 flumina tanta paras Stygiamque innare paludem),
 da dextram misero et tecum me tolle per undas,
 370 sedibus ut saltem placidis in morte quiescam.
 talia fatus erat, coepit cum talia vates:
 unde haec, o Palinure, tibi tam dira cupido?
 335 tu Stygias inhumatus aquas amnemque severum
 Eumenidum aspicias ripamve iniussus adibis? 375
 desine fata deum flecti sperare precando.
 sed cape dicta memor, duri solacia casus.
 nam tua finitimi longe lateque per urbes
 340 prodigiis acti caelestibus ossa piabunt
 et statuent tumulum et tumulo sollempnia mittent,
 380 aeternumque locus Palinuri nomen habebit.
 his dictis curae emotae pulsusque parumper
 corde dolor tristi; gaudet cognomine terrae.
 345 Ergo iter inceptum peragunt fluvioque propinquant.
 navita quos iam inde ut Stygia prospexit ab unda 385
 per tacitum nemus ire pedemque advertere ripae,
 sic prior adgreditur dictis atque increpat ultro:
 350 quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
 fare age, quid venias, iam istinc et comprime gressum.
 380 umbrarum hic locus est, somni noctisque soporae;
 corpora viva nefas Stygia vectare carina.
 nec vero Alciden me sum laetatus euntem
 accepisse lacu nec Thesea Pirithoumque,
 355 dis quamquam geniti atque invicti viribus essent.
 Tartareum ille manu custodem in vincla petivit 395
 ipsius a solio regis traxitque trementem;
 hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
 quae contra breviter fata est Amphrysia vates:

'nullae hic insidiae tales (absiste moveri) Xⁱ, 408.
 nec vim tela ferunt; licet ingens ianitor antro 400
 aeternum latrans exsanguis terreat umbras,
 casta licet patruī servet Proserpina limen.
 Troiūs Aeneas, pietate insignis et armis,
 ad genitorem imas Erebi descendit ad umbras. 405
 si te nulla movet tantae pietatis imago,
 at ramum hunc' (aperit ramum, qui veste latebat)
 'adgnoscas.' tumida ex ira tum corda residunt.
 nec plura his. ille admirans venerabile donum
 fatalis virgae longo post tempore visum
 caeruleam advertit puppim ripaeque propinquat. 410
 inde alias animas, quae per iuga longa sedebant,
 deturbat laxatque foros; simul accipit alveo
 ingentem Aenean: gemuit sub pondere cumba
 sutilis et multam accepit rimosa paludem.
 tandem trans fluvium incolumes vatemque virumque 415
 infirmi limo glaucaque exponit in ulva. X
 Cerberus haec ingens latratu regna trifauci
 personat adverso recubans immanis in antro.
 cui vates horrere videns iam colla colubris
 melle soporata et medicatis frugibus offam 420
 obicit. ille fame rabida tria guttura pandens
 corripit obiectam atque immania terga resolvit
 fusus humi totoque ingens extenditur antro.
 occupat Aeneas aditum custode sepulto
 evaditque celer ripam inremeabilis undae. 425
 Continuo auditae voces vagitus et ingens
 infantumque animae flentes in limine primo,
 quos dulcis vitae exsortis et ab ubere raptos Wölffliu Aene. Xⁱ
 abstulit atra dies et funere mersit acerbo.
 hos iuxta falso damnati crimine mortis.
 nec vero hae sine sorte datae, sine iudice, sedes: 430
 quaesitor Minos urnam movet; ille silentum f. Pen. 2. 732
 consiliumque vocat vitasque et crimina discit. quaesitor Len. H. 732
 proxima deinde tenent maesti loca, qui sibi letum Civis 282.
 insontes peperere manu lucemque perosi 435
 proicere animas. quam vellent aethere in alto
 nunc et pauperiem et duros perferre labores!

407 resident, ut hic oratio Sibyllae desinat, Gebh. 420 sopo-
 ratam ꝫ medicatam nonn. veteres Pierii, inde soporatis medicatam
 et Gebh. 427 Ribb. distinx. post flentes, cf. Serv. 433 consil. Py¹

f. Norden.

fas obstat tr
 alligat et no
 Nec pr
 lugentes c
 hic, quos
 secreti celan
 silva tegit;
 his Phaedra
 crudelis nati
 Euhadnenqu
 it comes et
 rursus et in
 inter quas P
 errabat silva
 ut primum i
 obscuram, q
 aut videt au
 demisit lacri
 infelix Dido
 venerat existi
 funeris heu
 per super
 invitus, reg
 sed me iuss
 per loca se
 imperiis ege
 hunc tantum
 siste gradum
 quem fugis?
 talibus Aene
 lenibat dictis
 illa solo fixos
 nec magis
 quam si dura
 tandem corrip
 in nemus um
 respondet cur

438 fata
 (cf. Serv.) Ribb.
 442 permit M¹
 452 umbram M¹
 465 animam Jo

fas obstat tristique palus inamabilis unda
alligat et noviens Styx interfusa coerceset.

Nec procul hinc partem fusi monstrantur in omnem 440
luculentos campi; sic illos nomine dicunt.

hic, quos durus amor crudeli tabe peredit,
secreti celant calles et myrtea circum

silva tegit; curae non ipsa in morte relinquunt.

his Phaedram Procrimque locis maestamque Eriphylen 445

crudelis nati monstrantem volnera cernit

Euhadenque et Pasiphaen; his Laodamia

it comes et iuvenis quondam, nunc femina Caeneus

rursus et in veterem fato revoluta figuram.

inter quas Phoenissa recens a volnere Dido 450

errabat silva in magna; quam Troïus heros

ut primum iuxta stetit adgnovitque per umbras

obscuram, qualem primo qui surgere mense

aut videt aut vidisse putat per nubila lunam,

demisit lacrimas dulcique adfatus amore est: 455

'infelix Dido, verus mihi nuntius ergo

venerat exstinctam ferroque extrema secutam?

funeris heu tibi causa fui? per sidera iuro,

per superos et, si qua fides tellure sub ima est,

invitus, regina, tuo de litore cessi. 460

sed me iussa deum, quae nunc has ire per umbras,

per loca senta situ cogunt noctemque profundam,

imperiis egere suis; nec credere quivi

hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.

siste gradum teque aspectu ne subtrahe nostro. 465

quem fugis? extremum fato, quod te adloquor, hoc est.

talibus Aeneas ardentem et torva tuentem

lenibat dictis animum lacrimasque ciebat.

illa solo fixos oculos aversa tenebat,

nec magis incepto voltum sermone movetur, 470

quam si dura silex aut stet Marpesia cautes.

tandem corripuit sese atque inimica refugit

in nemus umbriferum, coniunx ubi pristinus illi

respondet curis aequatque Sychaeus amorem.

438 *fata obstant* M²? $\gamma^2 a^2 b^2 c m \pi^2$ Serv. opt. l. *tristis* PR $\gamma a^1 b^1$
(cf. Serv.) Ribb. *tris* M *undae* M¹PR¹? γ^1 Ribb.; sed cf. G. IV 479.
442 *peremit* M¹ Lad. 448 *Caenis* Heins. Peerlk., sed. cf. Wagn. LV. 41.
452 *umbram* Mybc 462 *lenta situ* Linker ap. Gthl. 1886, 11.
468 *animam* Jort. 479.¹

nec minus Aeneas casu concussus iniquo 475
prosequitur lacrimis longe et miseratur euntem.

Inde datum molitur iter. iamque arva tenebant
ultima, quae bello clari secreta frequentant.
hic illi occurrit Tydeus, hic inclutus armis
Parthenopaeus et Adrasti pallentis imago; 480
hic multum fleti ad superos belloque caduci
Dardanidae, quos ille omnis longo ordine cernens
ingemuit, Glaucumque Medontaque Thersilochumque,
tris Antenoridas, Cererique sacrum Polyboeten
Idaeumque etiam currus, etiam arma tenentem. 485
circumstant animae dextra laevaue frequentes.
nec vidisse semel satis est; iuvat usque morari
et conferre gradum et veniendi discere causas.
at Danaum proceres Agamemnoniaeque phalanges
ut videre virum fulgentiaque arma per umbras, 490
ingenti trepidare metu; pars vertere terga,
ceu quondam petiere rates, pars tollere vocem
exiguam: inceptus clamor frustratur hiantis.

Atque hic Priamiden laniatum corpore toto
Deiphobum videt et lacerum crudeliter ora, 495
ora manusque ambas, populataque tempora raptis
auribus et truncas inhonesto vulnere naris
vix adeo adgnovit pavitantem ac dira tegentem
supplicia et notis compellat vocibus ultro:

Deiphobe armipotens, genus alto a sanguine Teucri, 500
quis tam crudelis optavit sumere poenas?

λ. cui tantum de te licuit? mihi fama suprema
nocte tulit fessum vasta te caede Pelasgum
procubuisse super confusae stragis acervum.
tunc egomet tumulum Rhoeteo in litore inanem 505
constitui et magna manis ter voce vocavi.
nomen et arma locum servant; te, amice, nequivi
conspicere et patria decedens ponere terra.

Ad quae Priamides: 'nihil o tibi, amice, relictum;
omnia Deiphobo solvisti et funeris umbris. 510

476 lacrimas M¹ lacrimans M^{2c} 484 Polyphoeten γ Lad.; cf.
Hom. N 791. Polyboten P¹ Ribb. Polypoeten Heins.; cf. Hom. Ψ 836.
486 frementes P¹? Rbb. 495 videt et Heins. vidit et M¹ vidit
M^{2a2b2c} Lad. Ribb. videt cet. libri. 496 ora] crura Gebh.
497 vulgo post naris punctum ponitur nulla parenthesi. 505 in om.
FP¹R Ribb.; erasum et postea add. in γ

sed me fat
his mersere
namque ut
egerimus
cum fatal
Pergama et
illa chorum
ducebat Ph
ingentem et
tum me con
infelix habu
dulcis et alt
egregia inte
amovet et fi
intra tecta
scilicet id n
et famam et
quid moror
hortator see
instaurate,
sed te qui
attulerint.
an monitu
ut tristic si
Hac vi
iam mediu
et fors om
sed comes
nox ruit,
hic locus es
dextera qua
hac iter Ely
exercet poe
Deiphobus
discedam, et
i decus, i.
tantum effat
Respicit
520 cor
533 an ante
20. turida A.
pressit MRy²

475 sed me fata mea et scelus exitiale Lacaenae. *f. Sen. Agam. 748.*
 his mersere malis; illa haec monumenta reliquit.
 namque ut supremam falsa inter gaudia noctem
 egerimus, nosti; et nimium meminisse necesse est.
 cum fatalis equus saltu super ardua venit
 480 Pergama et armatum peditem gravis attulit alvo, *515*
 illa chorum simulans euhantis orgia circum
 ducebat Phrygias; flammam media ipsa tenebat
 ingentem et summa Danaos ex arce vocabat.
 tum me confectum curis somnoque gravatum *520*
 infelix habuit thalamus pressitque iacentem
 dulcis et alta quies placidaque simillima morti.
 egregia interea coniunx arma omnia tectis
 amovet et fidum capiti subduxerat ensem; *Stat. Tr. XI, 629.*
 490 intra tecta vocat Menelaum et limina pandit, *525*
 scilicet id magnum sperans fore munus amanti
 et famam exstingui veterum sic posse malorum.
 quid moror? inrumpunt thalamo; comes additur una
 hortator scelerum Aeolides. di, talia Grai
 instaurate, pio si poenas ore reposco! *530*
 495 sed te qui vivum casus, age fare vicissim,
 attulerint. pelagine venis erroribus actus
 an monitu divom? an quae te fortuna fatigat,
 ut tristis sine sole domos, loca turbida, adires? ...
 Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis *535*
 iam medium aethereo cursu traiecerat axem;
 et fors omne datum traherent per talia tempus;
 sed comes admonuit breviterque adfata Sibylla est: *f. Horat.*
 'nox ruit, Aenea; nos flendo ducimus horas.
 hic locus est, partis ubi se via findit in ambas: *540*
 505 dextera quae Ditis magni sub moenia tendit,
 hac iter Elysium nobis; at laeva malorum
 exercet poenas et ad impia Tartara mittit.'
 Deiphobus contra: 'ne saevi, magna sacerdos;
 discedam, explebo numerum reddarque tenebris. *545*
 i decus, i, nostrum; melioribus utere fatis.'
 tantum effatus et in verbo vestigia torsit.
 Respicit Aeneas, subito et sub rupe sinistra

520 *coris* a¹ *choreis* Schrad. Ribb. 528 *additus* PRy¹hπ Ribb.
 533 *an ante quae deleri iub.* Madv. 38¹. 534 *torpida* Gúthl. 1877,
 20. *lurida* A. Nauck, Mélanges grecs-romains 1869, 90. 547 *torsit*
pressit MRy²a¹?

moenia lata videt triplici circumdata muro, 550
 quae rapidus flammis ambit torrentibus amnis,
 Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia saxa.
 porta adversa ingens solidoque adamante columnae,
 vis ut nulla virum, non ipsi excindere bello
 caelicolae valeant; stat ferrea turris ad auras,
 Tisiphoneque sedens palla succincta cruenta 555
 vestibulum exsomnia servat noctesque diesque.
 hinc exaudiri gemitus et saeva sonare
 verbera; tum stridor ferri tractaeque catenae.
 constitit Aeneas strepituque exterritus haesit.
 'quae scelerum facies? o virgo, effare; quibusve 560
 urgentur poenis? quis tantum plangor ad auras?'

Tum vates sic orsa loqui: 'dux inclute Teucrum,
 nulli fas casto sceleratum insistere limen;
 sed me cum lucis Hecate praefecit Avernis, 565
 ipsa deum poenas docuit perque omnia duxit.
 Gnosius haec Rhadamanthus habet durissima regna
 castigatque auditque dolos subigitque fateri,
 quae quis apud superos furto laetatus inani
 distulit in seram commissa piacula mortem.
 continuo sontis ultrix accincta flagello 570
 Tisiphone quatit insultans torvosque sinistra
 intentans anguis vocat agmina saeva sororum.
 tum demum horrisono stridentes cardine sacrae
 panduntur portae. + cernis, custodia qualis
 vestibulo sedeat? facies quae limina servet? 575
 quinquaginta atris immanis hiatibus hydra
 saevior intus habet sedem. tum Tartarus ipse
 bis patet in praeceps tantum tenditque sub umbras,
 quantus ad aetherium caeli suspectus Olympum.
 hic genus antiquum Terrae, Titania pubes, 580
 fulmine deiecti fundo volvuntur in imo.
 hic et Aloidas geminos immania vidi
 corpora, qui manibus magnum rescindere caelum
 aggressi superisque Iovem detrudere regnis.

553 bello] ferro M²a²b²cz 559 strepitumque FP¹Rybc Serv.
 Ribb. hausit F²P¹yc Serv. Ribb. 561 qui P¹Rb¹ clangor Py
 (cf. Serv. ad 554) Ribb. auris P Ribb. 567 vestigatque prop.
 Kl. 573 tum . . portae 574 poetae, non Sibyllae tribuunt 'alii' ap.
 Serv.; itaque in parenth. Ribb. verba pon. 579 caeli] est oculis
 Gent 34. 579 Caeli et 580 terrae inter se mutandas cens. Hoekstra
 Mnem. 1887, 237.

vili et crudeli
 dum flammis
 quattuor hic
 per Graium
 ibat ovans d
 demens! qui
 aere et corni
 at pater omni
 contorsit, non
 lumina, praeci
 nec non et Ti
 cernere era
 porrigitur, ros
 immortale iecu
 viscera rimatu
 pectore, nec
 quid memore
 quos super at
 imminet adsin
 aurea fulcra t
 regifico luxu;
 accubat et
 exurgitque
 hic, quib
 pulsatusve
 aut qui d
 nec parte
 quique ob
 impia nec
 inclusi poe
 quam poe
 saxum inge
 districti pe
 infelix These
 admonet et
 "discite iusti

586 ditto
 curru F¹M¹Ry
 ante statuens.
 esse suspic. G.
 ap. Burm.
 cf. 1879, 17.

vidi et crudelis dantem Salmonea poenas, 585
 dum flammās Iovis et sonitus imitatur Olympi.
 quattuor hic invectus equis et lampada quassans
 per Graium populos mediaeque per Elidis urbem
 ibat ovans divomque sibi poscebat honorem,
 demens! qui nimbos et non imitabile fulmen 590
 aere et cornipedum pulsu simularet equorum.
 at pater omnipotens densa inter nubila telum
 contorsit, non ille faces nec fumea taedis
 lumina, praecipitemque immani turbine adegit.
 nec non et Tityon, Terrae omniparentis alumnum 595
 cernere erat, per tota novem cui iugera corpus
 porrigitur, rostroque immanis voltur obunco
 immortale iecur tondens fecundaque poenis
 viscera rimaturque epulis habitatque sub alto
pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.
 quid memorem Lapithas, Ixiona Pirithoumque?
 quos super atra silex iam iam lapsura cadentique
 imminet adsimilis; lucent genialibus altis
 aurea fulcra toris epulaeque ante ora paratae
 regifico luxu; furiarum maxima iuxta 605
 accubat et manibus prohibet contingere mensas
 exurgitque facem attollens atque intonat ore.
 hic, quibus invisi fratres, dum vita manebat,
 pulsatusve parens et fraus innexa clienti,
 aut qui divitiis soli incubuere repertis 610
 nec partem posuere suis, quae maxima turba est,
 quique ob adulterium caesi quique arma secuti
 impia nec veriti dominorum fallere dextras —
 inclusi poenam exspectant. ne quaere doceri,
 quam poenam aut quae forma viros fortunave mersit. 615
 saxum ingens volvunt alii, radiisque rotarum
 districti pendent; sedet aeternumque sedebit
 infelix Theseus, Phlegyasque miserrimus omnis
 admonet et magna testatur voce per umbras:
 "discite iustitiam moniti et non temnere divos." 620

586 dittoqr. esse put. Ribb. *flammas* Py¹a¹ Ribb. 591 *pulsu*
cursu F²M²Ry²bcπ 601 damn. Ribb. 602 *quo* R Ribb. *lacunam*
 ante statuens. *cuique usque* Schap. ZGW. 1877, 92. 608/15 dittoqr.
 esse suspic. G. Kettner ZGW. 1879, 653. 614 *expendunt* vir doct.
 ap. Burm. 614/5 delendos, 616/20 post 607 transponendos cens. Kl.;
 cf. 1879, 17. 615 *merset* duo cod. Heins.

FP¹Ry¹bc Serv.
 clangor Py
 atigatque prop.
 abunt 'alii' ap.
 aaki est oculis
 cens. Hoekstra

f. lat. XI, 408

f. Lucif. III, 985 f.
Macrob. IV, 4, 15.

600. Th. 8, 15

vendidit hic auro patriam dominumque potentem
 imposuit; fixit leges pretio atque refixit;
 hic thalamum invasit natae velitosque hymenaeos;
 ausi omnes immane nefas ausoque potiti.
 non, mihi si linguae centum sint oraque centum, 625
 ferrea vox, omnis scelerum comprehendere formas,
 omnia poenarum percurrere nomina possim.

Haec ubi dicta dedit Phoebi longaeva sacerdos:
 'sed iam age, carpe viam et susceptum perforce munus;
 adceleremus' ait; Cyclopum educta caminis 630
 moenia conspicio atque adverso fornice portas,
 haec ubi nos praecepta iubent deponere dona.
 dixerat et pariter gressi per opaca viarum
 corripiunt spatium medium foribusque propinquant.
 occupat Aeneas aditum corpusque recenti 635
 spargit aqua ramumque adverso in limine figit.

His demum exactis, perfecto munere divae,
 devenere locos laetos et amoena vireta
 fortunatorum nemorum sedesque beatas. *Vir. IV 46.*
 largior hic campos aether/et lumine vestit 640
 purpureo solemque suum, sua sidera norunt.
 pars in gramineis exercent membra palaestris,
 contendunt ludo et fulva luctantur harena;
 pars pedibus plaudunt choreas et carmina dicunt.
 nec non Threicius longa cum veste sacerdos 645
 obloquitur numeris septem discrimina vocum
 iamque eadem digitis, iam pectine pulsat eburno.
 hic genus antiquum Teuceri, pulcherrima proles,
 magnanimi heroes, nati melioribus annis,
 Iusque Assaracusque et Troiae Dardanus auctor. 650
 arma procul currusque virum miratur inanis;
 stant terra defixae hastae passimque soluti
 per campum pascuntur equi: quae gratia currum
 armorumque fuit vivis, quae cura nitentis
 pascere equos, eadem sequitur tellure repostos. 655

Conspicit, ecce, alios dextra laevaue per herbam
 vescentis laetumque choro paeana canentis
 inter odoratum lauri nemus, unde superne
 plurimus Eridani per silvam volvitur amnis.
 hic manus ob patriam pugnando volnera passi, 660

647 eadem] fidem Markl. Stat. Silv. III 5, 64.

quique sacerdos
 quique pii vale
 inventas aut
 quique sui m
 omnibus his
 quos circumfus
 Museum ante
 hunc habet atq
 dicite, felices
 quae regio Ane
 venimus et ma
 atque huic resp
 nulli certa dor
 riparumque tor
 incolimus. sed
 hoc superate in
 dixit et ante t
 desuper ostent

At pater
 inelusas anima
 lustrabat stud
 forte recensel
 lataque fortun
 isque ubi ter
 Aeneas, alac
 effusaeque ge
 venisti tandem
 vicit iter du
 nale, tra et
 sic equidem d
 tempora dinon
 quas ego te t
 accipio! qua
 quam metui.
 ille autem: 'tu
 saepius occur
 stant sale Tyr
 da, genitor, t
 sic memorans

664 aliquo
 Loc. II 561. III 6

quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
 quique pii vates et Phoebos digna locuti,
 inventas aut qui vitam excoluere per artis,
 quique sui memores aliquos fecere merendo;
 omnibus his nivea cinguntur tempora vitta.

quos circumfusos sic est adfata Sibylla, 665

Musaeum ante omnis (medium nam plurima turba
 hunc habet atque umeris exstantem suspicit altis):

'dicite, felices animae, tuque, optime vates,
 quae regio Anchisen, quis habet locus? illius ergo 670

venimus et magnos Erebi tranavimus amnis.

atque huic responsum paucis ita reddidit heros:

'nulli certa domus; lucis habitamus opacis

riparumque toros et prata recentia rivis

incolimus. sed vos, si fert ita corde voluntas, 675

hoc superate iugum, et facili iam tramite sistam.'

dixit et ante tulit gressum camposque nitentis

desuper ostentat; dehinc summa cacumina linquunt.

At pater Anchises penitus convalle virenti

inclusas animas superumque ad lumen ituras 680

lustrabat studio recolens omnemque suorum

forte recensebat numerum carosque nepotes

fataque fortunisque virum moresque manusque.

isque ubi tendentem adversum per gramina vidit

Aenean, alacris palmas utrasque tetendit, 685

effusaeque genis lacrimae et vox excidit ore:

'venisti tandem, tuque exspectata parenti

vicit iter duram pietas? datur ora tueri,

nate, tua et notas audire et reddere voces?

sic equidem ducebam animo rebarque futurum 690

tempora dinumerans; nec me mea cura fefellit.

quas ego te terras et quanta per aequora vectum

accipio! quantis iactatum, nate, periculis!

quam metui, ne quid Libyae tibi regna nocerent!'

ille autem: 'tua me, genitor, tua tristis imago 695

saepius occurrens haec limina tendere adegit;

stant sale Tyrrheno classes. da iungere dextram,

da, genitor, teque amplexu ne subtrahe nostro.'

sic memorans largo fletu simul ora rigabat.

664 aliquos] alios F²a²b²c²πχ grammat. Lad. aevos? cf. IX 447 et
 Lucr. II 561. III 605. 672 huic] hic (ex cod. Oudartii?) Ribb.

ter conatus ibi collo dare bracchia circum, 700
 ter frustra comprehensa manus effugit imago
 par levibus ventis volucrique simillima somno.

Interea videt Aeneas in valle reducta
 seclusum nemus et virgulta sonantia silvae
 Lethaeumque, domos placidas qui praenatat, amnem. 705
 hunc circum innumeræ gentes populique volabant;

ac veluti in pratis ubi apes aestate serena
 floribus insidunt variis et candida circum
 lilia funduntur, strepit omnis murmure campus. . . 710
 horrescit visu subito causasque requirit
 inscius Aeneas, quæ sint ea flumina porro,
 quive viri tanto compleverint agmine ripas.

tum pater Anchises: 'animæ, quibus altera fato
 corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
 securos latices et longa oblivia potant. 715

has equidem memorare tibi atque ostendere coram,
 iampridem hanc prolem cupio enumerare meorum,
 quo magis Italia mecum lætere reperta.'

'o pater, anne aliquas ad caelum hinc ire putandum est
 sublimis animas iterumque ad tarda reverti 720
 corpora? quæ lucis miseris tam dira cupido?'
 'dicam equidem nec te suspensum, nate, tenebo'
 suscipit Anchises atque ordine singula pandit.

Principio caelum ac terras camposque liquentis
 lucentemque globum lunæ Titaniaque astra 725
 spiritus intus alit totamque infusa per artus
 mens agitat molem et magno se corpore miscet:
 inde hominum pecudumque genus vitæque volantum
 et quæ marmoreo fert monstra sub aequore pontus.
 igneus est ollis vigor et caelestis origo 730

seminibus, quantum non noxia corpora tardant
 terrenique hebetant artus moribundaque membra.
 hinc metuunt cupiuntque, dolent gaudentque, neque auras
 dispiciunt clausæ tenebris et carcere caeco.
 quin et supremo cum lumine vita relinquit, 735
 non tamen omne malum miseris nec funditus omnes

702 om. P¹b¹, secl. Ribb. 716 damn. Ribb. 717 hanc] ac
 prop. Heyne. 716/8 dittogr. v. 752/9 vid. esse. 724 terram
 F¹PRy¹ Prob. 13, 29; Ribb. 725 globum et lunæ Maurer JJ. 1888,
 639. Titanæque et astra Wak. 734 respiciunt a²bc²χ Serv. desp.
 cet. libri præter γ¹a¹π¹χ

corporeæ ex
 multa diu co
 ergo exercen
 supplicia e
 suspensæ ad
 infectum elu
 donec longa
 concretam ex
 aetherium se
 quisque suos
 mitimur Ely
 has omnis, u
 Lethæum ad
 scilicet immen
 rursus et inc
 Dixerat
 conventus tra
 et tumulum
 adversos lege
 nunc age, D
 gloria, qui n
 industris anim
 expeditam di
 ille (vides),
 proxima sor
 aetherias Ita
 Silvius, Alba
 quem tibi lo
 educet silvis
 unde genus I
 proximus ille
 et Capys et N
 Silvius Aene
 egregius, si u
 qui invenes!
 atque umbrata

743 num
 que secentus coll
 brios habere, qu
 748 notam soler
 750 nuper ut M
 damn. v. 750 pr
 Vergilius.

corporeae excedunt pestes, penitusque necesse est
multa diu concreta modis inolescere miris.

ergo exercentur poenis veterumque malorum
supplicia expendant: aliae panduntur inanis

suspensae ad ventos, aliis sub gurgite vasto
infectum eluitur scelus aut exuritur igni,

donec longa dies perfecto temporis orbe
concretam exemit labem purumque relinquit

aetherium sensum atque aurai simplicis ignem.
quisque suos patimur manis, exinde per amplum

mittimur Elysium et pauci laeta arva tenemus;—

has omnis, ubi mille rotam volvere per annos,
Lethaeum ad fluvium deus evocat agmine magno,

scilicet immemores supera ut convexa revisant,
rursus et incipiant in corpora velle reverti.

Dixerat Anchises natumque unaque Sibyllam
conventus trahit in medios turbamque sonantem,

et tumulum capit, unde omnis longo ordine posset
adversos legere et venientum discere voltus.

nunc age, Dardaniam prolem quae deinde sequatur
gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,

inlustris animas nostrumque in nomen ituras,
expediam dictis et te tua fata docebo.

ille (vides), pura iuvenis qui nititur hasta,
proxima sorte tenet lucis loca, primus ad auras

aetherias Italo commixtus sanguine surget,
Silvius, Albanum nomen, tua postuma proles,

quem tibi longaevo serum Lavinia coniunx
educet silvis regem regumque parentem,

unde genus Longa nostrum dominabitur Alba.
proximus ille Procas, Troianae gloria gentis,

et Capys et Numitor et, qui te nomine reddet,
Silvius Aeneas, pariter pietate vel armis

egregius, si umquam regnandam acceperit Albam.
qui iuvenes! quantas ostentant (aspice) viris!

atque umbrata gerunt civili tempora quercu.

743 suum .. manes Peerlk. 743/4 Ribb. edit. Parmensem aliosque secutus colloc. post 747; idem prop. Heyne, nisi praestet suppositivos habere, quod facit Gebh. verba exinde .. tenemus damn. Peerlk. 748 notam solvere spreta transpositione Ch. Wirth BG. 1898, 528. 750 super ut M¹ Ribb. superant P supra aut F¹ 751 et] ut damn. v. 750 prop. Kl. 764/65 secl. Gebh. 772 utque prop. Ribb.

hi tibi Nomentum et Gabios urbemque Fidenam,
 hi Collatinas imponent montibus arces,
 Pometios Castrumque Inui Bolamque Coramque. 775
 haec tum nomina erunt, nunc sunt sine nomine terrae.
 quin et avo comitem sese Mavortius addet
 Romulus, Assaraci quem sanguinis Ilia mater
 educet. viden, ut geminae stant vertice cristae
 et pater ipse suo superum iam signat honore? *h. l. v. 780* 780
 en, huius, nate, auspiciis illa incluta Roma
 imperium terris, animos aequabit Olympo
 septemque una sibi muro circumdabit arces,
 felix prole virum, qualis Berecynthia mater 785
 invehitur curru Phrygias turrata per urbes,
 laeta deum partu, centum complexa nepotes,
 omnis caelicolas, omnis supera alta tenentis. —
 huc geminas nunc flecte acies, hanc aspice gentem
 Romanosque tuos. hic Caesar et omnis Iuli
 progenies magnum caeli ventura sub axem. 790
 hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius audis,
 Augustus Caesar, divi genus: aurea condet
 saecula qui rursus Latio regnata per arva
 Saturno quondam; super et Garamantas et Indos
 proferet imperium (iacet extra sidera tellus, 795
 extra anni solisque vias, ubi caelifer Atlas
 axem umero torquet stellis ardentibus aptum);
 huius in adventum iam nunc et Caspia regna
 responsis horrent divom et Maeotia tellus
 et septemgemini turbant trepida ostia Nili. 800
 nec vero Alcides tantum telluris obivit,
 fixerit acripedem cervam licet aut Erymanthi
 pacarit nemora et Lernam tremefecerit arcu;
 nec, qui pampineis victor iuga flectit habenis,
 Liber, agens celso Nysae de vertice tigris. 805
 et dubitamus adhuc virtutem extendere factis
 aut metus Ausonia prohibet consistere terra? —
 quis procul ille autem ramis insignis olivae

780 *superum*] *puerum* Peerlk. *honorem* a¹; idem conl. Plüßs 199.
 787 *super alta* M¹PRb¹ Ribb. *superata* y 791 *vir* om. Bentr.
 802/3 secl. Peerlk. 806 *virtute extend. vires* PRa²cm Ribb. *vir-*
tutem . . vires γ¹ Diomedes 417, 14. *virtute . . samam* Burm.; cf. X 468.
virtuti . . vires Hoffm. ZöG. 1853, 513. *virtutem intendere factis* prop.
 Kl. 808 *quis . . ferens* 809 Aeneae trib. Wagn.

sacra fer
 regis Ro
 fundabit
 missus
 otia qu
 Tullus in
 agmina.
 nunc quoc
 vis et Tar
 ultoris Br
 consulis in
 accipiet na
 ad poenam
 infelix, ut
 vincet amo
 quin Decio
 aspice Tor
 illae autem
 concordēs
 heu quantu
 attigerint,
 aggeribus
 descendens
 ne, pueri,
 neu patriā
 tuque prior
 proice tela
 ille triumph
 victor aget
 eruet ille Ar
 psimumque Aea
 ultus avos Tr
 quis te, mag
 quis Gracchi
 stripiadas, clad
 fabricium vel
 quo fessum rap

810 *primum*
que fortis distin
dei III 16. Jasp
 827 *preme*
 tan P¹ Ribb.

sacra ferens? nosco crinis incanaque menta
regis Romani, primam qui legibus urbem 810
 fundabit, Curibus parvis et paupere terra
 missus in imperium magnum. cui deinde subibit,
 otia qui rumpet patriae residesque movebit
 Tullus in arma viros et iam desueta triumphis
 agmina. quem iuxta sequitur iactantior Ancus 815
 nunc quoque iam nimium gaudens popularibus auris.
 vis et Tarquinius reges animamque superbam
 ultoris Bruti fascesque videre receptos?
 consulis imperium hic primus saevasque secures
 accipiet natosque pater nova bella moventis 820
 ad poenam pulchra pro libertate vocabit,
 infelix, utcumque ferent ea facta minores;
 vincet amor patriae laudumque immensa cupido.
 quin Decios Drusosque procul saevumque securi
 aspice Torquatam et referentem signa Camillum. — 825
 illae autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
 concordēs animae nunc et dum nocte premuntur,
 heu quantum inter se bellum, si lumina vitae
 attigerint, quantas acies stragemque ciebunt,
 aggeribus socer Alpinis atque arce Monoei 830
 descendens, gener adversis instructus Eois!
 ne, pueri, ne tanta animis adsuescite bella
 neu patriae validas in viscera vertite viris;
 tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo,
 proice tela manu, sanguis meus! — 835
 ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
 victor aget currum caesis insignis Achivis.
 eruet ille Argos Agamemnoniasque Mycenae
 ipsumque Aeaciden, genus armpotentis Achilli,
 ultus avos Troiae templa et temerata Minervae. 840
 quis te, magne Cato, tacitum aut te, Cosse, relinquit?
 quis Gracchi genus aut geminos, duo fulmina belli,
 Scipiadas, cladem Libyae, parvoque potentem
Fabricium vel te sulco, Serrane, serentem?
 quo fessum rapitis, Fabii? tu Maximus ille es, 845

810 *primus* b 'Medic.' Pier. *primus* Goth. I. 822 post *in-*
felix fortius distingui solet, sed cf. Serv. Macr. IV 6, 18. Augustin. de
 civ. dei III 16. Jasper ZGW. 1879, 573. 826/35 Ribb. transpos. post
 807. 827 *prementur* P¹Rb² 840 *Troiae]* *Troas* Schröt. 1885, 10.
 845 *tun* P¹ Ribb.

unus qui nobis cunctando restituis rem.
 excudent alii spirantia mollius aera,
 credo equidem, vivos ducent de marmore vultus,
 orabunt causas melius caelique meatus
 describent radio et surgentia sidera dicent: 850
 tu regere imperio populos, Romane, memento
 (hae tibi erunt artes) pacisque imponere morem,
 parcere subiectis et debellare superbos.

Sic pater Anchises atque haec mirantibus addit:
 'aspice, ut insignis spoliis Marcellus opimis 855
 ingreditur victorque viros supereminet omnis!
 hic rem Romanam magno turbante tumultu
 sistet, eques sternet Poenos Gallumque rebellem
 tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.'

atque hic Aeneas (una namque ire videbat 860
 egregium forma iuvenem et fulgentibus armis,
 sed frons laeta parum et deiecto lumina vultu):

'quis, pater, ille, virum qui sic comitatur euntem?
 filius ane aliquis magna de stirpe nepotum?
 quis strepitus circa comitum! quantum instar in ipso! 865
 sed nox atra caput tristi circumvolat umbra.'

tum pater Anchises lacrimis ingressus obortis:
 'o gnate, ingentem luctum ne quaere tuorum;
 ostendent terris hunc tantum fata neque ultra 870
 esse sinent. nimium vobis Romana propago

visa potens, superi, propria haec si dona fuissent.
 quantos ille virum magnam MAVORTIS ad urbem
 campus aget gemitus! vel quae, Tiberine, videbis
 funera, cum tumulum praeterlabere recentem!
 nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos 875
 in tantum spe tollet avos, nec Romula quondam
 ullo se tantum tellus iactabit alumno.

heu pietas, heu prisca fides invictaque bello
 dextera! non illi se quisquam impune tulisset
 obvius armato, seu cum pedes iret in hostem 880
 seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
 heu, miserande puer, si qua fata aspera rumpas!
 tu Marcellus eris. manibus (date) lilia plenis,

846 restituis Rb¹c¹ 847/53 post 892 poni vult Maurer J.J. 1888.
 644. 848 cedo P¹y² Rbb. 852 haec P¹ Ribb. pacisque Mentel. Il
 π²χ Serv. pacique boni l. Ribb. 862 lumina] nubila Bentl. 865
 qui F¹P¹y¹bc Ribb. 882 post rumpas comma pos. Ribb. 883 date

Haec 23

865
 865
 865

purpureo
 his saltem
 munera
 agris in
 quae post
 incendit
 exin bella
 Laurentisq
 et quo qu
 Sunt
 cornea, qu
 altera cand
 sed falsa a
 his ubi tum
 prosequitur
 ille viam se
 tum se ad
 ancora de

sine parent
 887 his ibi
 888 eburna
 (lore) limi
 quod solum

purpureos spargam flores animamque nepotis
 his saltem adcumulem donis et fungar inani 885
munere. sic tota passim regione vagantur
 aëris in campis latis atque omnia lustrant. *cf. Word. p. 23.*
 quae postquam Anchises natum per singula duxit
 incenditque animum famae venientis amore,
 exin bella viro memorat quae deinde gerenda 890
 Laurentisque docet populos urbemque Latini
 et quo quemque modo fugiatque feratque laborem.

Sunt geminae Somni portae, quarum altera fertur
 cornea, qua veris facilis datur exitus umbris,
 altera candenti perfecta nitens elephanto, 895
 sed falsa ad caelum mittunt insomnia manes.
 his ubi tum natum Anchises unaque Sibyllam
 prosequitur dictis portaque emittit eburna,
 ille viam secat ad navis sociosque revisit,
 tum se ad Caietae recto fert litore portum. *f. VII, 57* 900
 ancora de prora iacitur; stant litore puppes.

sine parenth. Ribb. 886 sic .. lustrant 887 damn. Kl. 1872, 10.
 897 *his ibi* libri (*hibi* P¹) praeter Mb^{2c1}; Ribb. *hic, ubi* Peerlk.
 898 *eburna*] *averna* v. 893/6 damn. A. Nauck M^l. gr.-r. 81. 900
litore] *limite* χ 900/1 damn. Peerlk. 901 (= III 277) secl. Ribb.,
 quod solum in ultima libri pagina exhibent MPR